ИСАКОВ МЭТЭТИЈО

ӘДӘМ Ә РАЧИ ДӘНИШИРӘ

Әзиз достум,
шаир вә драматург
Симах Шәјдаға
кичик
бир хатирә.

Мәтәтијә

12-мај 2002-јил.

МӘТӘТИJО ИСАКОВ

ӘДӘМ Ә РАЧИ ДӘНИШИРӘ

Хайфа - 2002

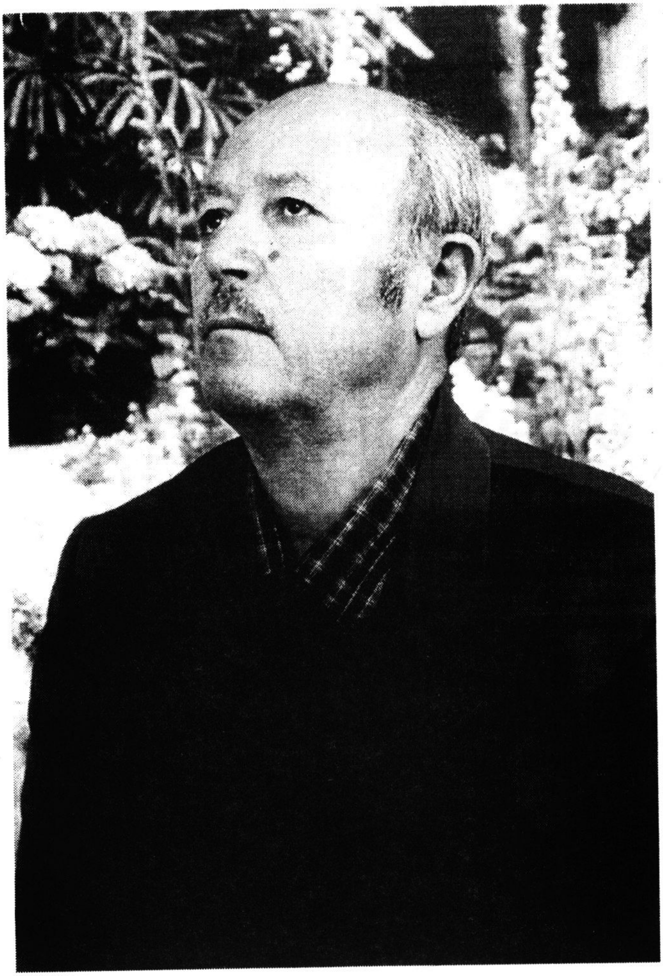

ШОҺИР ЖУҺУРҺОЈ ДОГИ

Мәтәтијо Исаков... И шоһир вә журналистә амбара одомиһо шинохдә. Нум әну ә Гүбә вә Азәрбајжан, ә чәнд-чәнд диһ вә шәһәрһо мәһлүми. Һүмүр хүшдәрә дуз 45 салирә ју ә нүвүсдәрәвоз гировунди. Әз гәләм әну чәнд шәјрһо, һекајәһо, очеркһо, фелетонһо вә мәгаләһо вәдарафди. Шоһирә Шаһ дог, гүллү-чичәклү богһо, сәфолу јәјлогһо, никәрәј Гудјал чој илһом дори.

Мәтәтијо Исаков әз дәдәј бири 1929 сал ә Гүбә. Ә школә 10 сал хундә бәгдә 1947 сал ә шәһәр Боку ә довләт Университети дарафди вә унжорә варасди. 1952-1992 салһо ә гозит "Гүзүл Гүбә" вә "Шәфәг" кор сохди. Дураза салһо ә и гозитһо мәс'ул корсох бири. Чәнд-чәнд фәхри фәрмонһо вәгүрди, ә 5 орден вә медал лојиг винирә омори. Мәтәтијо 1992 сал ә пенсија вәдарафди, һәмин салиш әри зиһисдә ә Исраил омори.

Мәтәтијо Исаков әз һәили ә дәс гәләм вәгүрди. Ә и китоб шоһирә ә зуһун жуһури вә Азәрбајжани нүвүсдә шәјрһојурә әдәј дорәним.

Ә нүвүсдә шәјрһој хүшдә Мәтәтијо тәһәриф дорәни Азәрбајжана, гүзәл Гүбәрә тәбиһәтјүрә, бәрәкәтлүјә хориһорә.

Урә воисдә јә бојгәш ә Гүбә бу. Ә гирог никәрәј Гудјал чој ә хәјол буров. Хочмәз вә Гүбәрә әз дүли-жуни гәщдү. Бәгдә булвар Бокурә, Һажикәндә, Огузә вину. Ә вишәһо бошу, јә рузиш әз сәр Араз вә әз сәр Күр гирору.

Шоһир әз зәһмәткәш одомиһој Азәрбајжан вә Исраил амбара шәјрһо нүвүсди. Мәтәтијо хосдәни ки, духдәрһо ә һәшг вә мүһбәт хүшдә дуз бу, бофолу бу. Дүлһо гәм, гүссә нә вину. Әз Ватан мүһбәти, әз сәвги, һәшг, әз хуби-хәрәбиј дүнјоһ урә шәјрһо амбари. "Хори бәбәһо", "Кәндүмә хуно", "Кирә кәрәки и рачи", "Пара түро", "Нәсданүм", "Әри Јусиф бен Јохај" вә чәнд-чәнд шәјрһорә һәјәжонсүз хундә нәс бирә.

Гулдурһо вәгүрдә нунә сохдут моч,
Әз худо, әз түро тәрсүрүт уһо.
Бүзүрг раби Гүршүм нун-мүнүковоз,
Шолуми овурди әри жуһурһо.

Чән сали ә Кафказ — жуһурһој доги,
Ә и пара түро сәвгән хундәнүт.
Хилоскор Гүбәрә, раби Гүбәрә,
Ә јор овурдәнүт, амбар хосдәнүт.

("Пара түро")

М. Исакова әз ђәшг, әз мүhбәт нүвүсдә шәјрhоју дүлhорә ћәз дорә. И шәјрhо јә кәми тәнгиди, јәкәмиш әз соф мүhбәт гоф сохдә.

Чуммә мунди ә сәртү,
Ој залумә духдәри.
Мәгәр нисди хәбәр тү?
Еј залумә духдәри.

("Еј залумә духдәри")

Ә јә шәјригәhој хүшдә шоhир тәђәриф дорәни Ватан ђәилирә вә хори бәбәhорә. Ватан ђәили әри әну әз hәр чи ђәзизи вә зәвәри. Чүнки у јәкимүн бо чум хүшдәрә ә и хори вокунди. Гүбә урә нәфәс дори, жун дори. Әри әну әз Гүбә гүзәл шәhәр нисди. Јәки Ватан, јәкигә дәдәј әз зуhун Мәтәтијо нәсә офдорә. Әри Мәтәтијо Исраилиш Гүбәрә хуно ђәзизи. Ә хори бәбәhош рачә мәнзәрәhо, вәгүрлүјә вә гүллүјә богhо-богчоhо амбари.

Әри дәдәј хүшдә нүвүсдиhо ә јә шәјр әдәј хундәним:

ђәзизә дәдәјмә - дәдәјмә Јофо,
Тү амбар кәширәј әриму жофо,
Ә дүнјоh нә дирәј, hич вәхт тү софо,
Мә әрчү hәчи зу вир сохдум түрә.

(" Вир сохдум түрә")

Жуһурһој догирә әз данандәјә хундәгориһо јәки Јусиф бен Јохаји. Јә шори, јә ники нибу ки, Јусиф унжо нә бошу. У ә кәлә ћәвәсәвоз вә рачә сәсәвоз һәм ә зуһун жуһури, һәм ә зуһун Азәрбајжани вә ә иврити хундә. Вәхт бирә ки, сәс әну әз Москов, әз Нју-Јорк, әз Канада вә әз чәнд-чәнд улкәһо оморә. Унжигәһош Јусифә шинохдәгорһо амбари. Әри әну шоһир әдәј нүвүсдә:

Сәстү әз ђәсәлиш ширини, ширин,
Һәр бој шинирәнки ћәз дорә мәрә.
Һәшданки васала јә дәстә гүли,
Вәбәрдә, шор сохдә шоһир дүлмәрә.

Хун, хун мәђниһојтү биһил лов бошу,
Ә хори бәбәһо, ә бүтүн ђүлом.
Дүлһо мүһбәтлү, дијәш шор бошу
Шоһир Мәтәтијош бијов ә илћом.

Поj Мәтәтијо Исакова "Әдәм ә рачи дәниширә" китобу жуһурһој догимурә әз дули хәбәр дү, ә уһо шори бәхш соху.

Симах Шеjда
шоһир вә драматург

Ә ЗУҺУН ЖУҺУРИ ШӘЈРҺО

ХОРИ БӘБӘҺО

Жуни-жигәри,
Хори бәбәһо.
Әз сүрх зәвәри,
Хори бәбәһо.

Јә вәхд гул бири,
Гәм, гүссә дири,
Әзоб винири,
Хори бәбәһо.

Вәхүшд ә сәр поj,
Дүшмәнә сохд зоj,
Шори имуһоj,
Хори бәбәһо.

Һәм гувотлүни,
Һәм һүрмәтлүни,
Мүһбәтлүни,
Хори бәбәһо.

Дијәш шор гәрдо,
Дүлвәбәр гәрдо,
Бәхтәвәр гәрдо,
Хори бәбәһо.

НӘСДАНҮМ

Әзи дүнjоһ дәс вәгурдә нәсданүм,
Фәрһад бирә вәхсүз мүрдә нәсданүм.

Чән нәвәһо, нәтичәһо һисд мәрә,
Мә уһорә шәндә рафдә нәсданүм.

Нүвүсдәнүм кәм-кәм хубә шәjрһо,
Әзи гүлһо дәсдә гүрдә нәсданүм.

Ә дүлмә дә әри Шаһдог нәгмәһо,
Мә Гүбәсүз диjә мундә нәсданүм.

Мәтәтиjо jә руз мурав әз ḩүлом,
Чү мисоху дусдһо бәгдә нәсданүм.

120 САЛ

Ә хубә мәжлисhо, шориhо бирәм,
Шинирәм әз дусдhо hәр жиро соги,
Ә сүфрә чәнд жиро одоми дирәм -
Жовонhој Ширвони, жуhурhој доги.

Јә мәрд ә јә шори вәгүрд пәјәлә,
Гуфди ки, гәрдошит 120 сала.
Дүлсүзhо, нәданhо бу әришму гул,
hич вәхт кәм мәгәрдо ә жиб ишму пул.

У әрчү нә гуфди, хошбәхт гәрдошит,
Рузhошму, салhошму hәј шор гироро.
Ә хори Исраил саламат бошит,
Ә ишму кумәк бу hәмишә түро.

У әрчү нә гуфди, ә и таза сал,
Мәгәрдо дирәјмhо у ḩәзијәтhо.
У әрчү нә гуфди, ә и таза сал
Шолуми бијово ә гәд милләтhо.

О у мәрд гуфдурум, гуш дор, ә ләлә,
Дан ки, нимә ḩүмүр нәбирәм hәлә.
Вәхүшдә нәсданүм, мә әз жигәјмә,
Нәсә дәниширә појhојмә әмә.

Мәрә воисдәни миһтож нә бошум,
Инжимиш нә сохум зәнә, ҹәрүсә.
Бәгдә кукһојмәрә, духдәрһојмәрә,
Дүлпәсә нә сохум дијә һич кәсә.

Ә у сал расирә данүсдүмкә мә,
Нә хурдә миданум, нә дәки гәшдә.
Ә и пучә дүнјоһ, торикә дүнјоһ,
Мәрә һич гәрәк нисд и жүр зиһисдә.

Нә сохдум, мә сабур, гуфдирүм ләлә,
Бәдәнмә овлүни гәшдәнүм һәлә.
Бијо жиро бошум ә ҹүрмәтәвоз,
Әзи хубә дүнјоһ мүһбәтәвоз.

ЕЈ ЗАЛУМӘ ДУХДӘРИ

Чуммә мунди ә сәртү
Еј залумә духдәри.
Мәгәр нисди хәбәртү?
Еј залумә духдәри.

Һич нәсданүм тәкәј тү,
Митәрси әз дәдәј тү,
Мәрә күшдә әдәј тү,
Еј залумә духдәри.

Наз дорә гәшдәјтү һисд,
Ошугә күшдәјтү һисд,
Чү һүршлү дәдәјтү һисд,
Еј залумә духдәри.

Омони зулум мәсох,
Нә кәшүм әз дәстү ох,
Дүлмә шор бу һәр сәбәһ,
Еј залумә духдәри.

ДУРГУНӘ ГОФ

Ә дургунә гофһо мәсох һич бовор,
Дургу ки, гуфдигә нијо бу тумор,
Әзи нахәләфһо хүшдәрә сәхт дор,
Дургунәгоф ә поj митов вәхүшдә,
Оммо ә сәр хори нидану гәшдә.

Дур бош әз дургунә гофһо һәр зәмон,
Зәбуни мијору у эри инсон,
Әз дәс дургуниһо ѣмон, оj омон,
Дургунә гоф ә поj митов вәхүшдә,
Оммо ә сәр хори нидану гәшдә.

Јә кәсиш әз дургу хәјр нә дири,
Сад гүссә винири, ђәзоб кәшири,
Дургу чәнд дүлһорә хәрәбә нори,
Дургунә гоф ә поj митов вәхүшдә,
Оммо ә сәр хори нидану гәшдә.

Шоһир Мәтәтијо урә шинохди,
Әзу ә дур нүшди, ә дур вирихди,
Вәхт бири әз дәсју ђәрс тији сохди,
Дургунә гоф ә поj митов вәхүшдә,
Оммо ә сәр хори нидану гәшдә.

ЧҮ ХУБ КИ, ӘХИРДӘ ШИНОХДУМ ТҮРӘ

Мәрә чәшмиш сохди рачә чумhојтү,
Жун-жикәр гуфдирәм, hәмишә әтү,
Шәјрhо нүвүсдәм чәнбо әритү.
Чү хуб ки, әхирдә шинохдум түрә.

Хәндүстә - хәндүстә мәрә фурмундәј,
Дүлмәш нәс поисдә, пар зәрә әдәј,
Әзтү рази нисди hич бәбә-дәдәј,
Чү хуб ки, әхирдә шинохдум түрә.

Нәсданүм тоб дорә, ә духдәр түсүз,
Әз јормә нә рафдәј јә сәҹәт, јә руз,
hич бовор нисохдум, боши бофосуз,
Чү хуб ки, әхирдә шинохдум түрә.

КИРӘ КӘРӘКИ И РАЧИ...

Әгәр диригә урә,
Мигуји рач духдәри.
Хубә чумhо, гүл бәдән,
Гүзәлә сифәт вәри.

Кукhо ә пәсәј әну,
Бири дузи оворә.
Чән жовонә фурмунди,
У hәј наз дорә-дорә.

Гуфдирәни шофер Девс,
Бәгә хуно гәшдә у,
Алик, Малик, Соломон,
Јәкикә дүлгәр Имту.
Әз Ханик — әзу сәрхош,
Нәс оморә мәрә хош.

Хәhәрләјмәш фәрсузи,
hишди рафди ә шүвәр.
Курә сохди чән ћәил,
Зиhисдәни јә тәhәр.
Әрчү кәрәки кифләт?
Әри бирә ћәзијәт.

Әрчү мәрә подрука,
Јәки мејмун, јәки хәр.
Тој әнуһо бошу әрчү,
Мәрә хуно хубә духдәр.

Мә әз бәбә – дәдәјмәш,
Һич нисдүм һәлә рази.
Јә ҹәзизә бирормәш,
Бири әзмә нәрази.

Дузи, и духдәр рачи, —
Јә гүзәлә пәрини.
Оммо хәјалһој әну.
Әз чәнд чолһо доруни.

Зуһуну шәфт, поју шәфт,
Дүлү сип-сијә күмүр.
Мүһбәтсүз, ҹәшгсүз,
Әдәј гирошдә ҹүмүр.

Чумјүрә гүрди пәрдә,
Әзу хуби гәрәчи.
Гујит, виним ә дусдһо,
Кирә кәрәк и рачи?

ГӘНДҮМӘ ХУНО

һич хуб нә кирошди зиндәгунимә,
Ҹүмүрә нә сохдәм һәлә мә нимә, —
Бәбәрә вир сохдум, дәдәјсүз мундум,
Ә чәтинә рузһо, салһо домундум.

Бәһәрһој поизә нә хүрдә бәһәм,
Вәгүрд и дүлмәрә амбара дәрд, гәм.
Залумә ҹәжәлиш̓ һәзүр поисди,
Дијә ә и дүнјоһ иһтибор нисди.

Чуммә үшүгсүзи, зуһун лол бири,
Појһој мәш ә гофмә нәс дәниширә.
Кәм мүндәм офдорә гәндүмә хуно,
Ә бугоз јәсијов әри һәл бирә.

Ә БҮТҮН ҸҮЛОМ

Әри Јусиф бен Јохај

Сәстү әз ҹәсәлиш ширини-ширин,
Һәр дәс шинирәки һәз дорә мәрә.
Һәшданки васала јә дәстә гүли,
Вәбәрдә, шор сохдә шоһир дүлмәрә.

Әз Москов, әз Нју-Јорк оморә сәстү,
Хәлг мәрә ҹәзизә кукини Јусиф.
Тәмизи нәфәсү әз овһој билог,
Һәмишә ә шори, никини Јусиф.

Хун, хун мәҹниһојтү биһил лов бошу,
Ә хори бәбәһо, ә бүтүн ҹүлом.
Дүлһо мүһбәтлү, дијәш шор бошу,
Шоһир Мәтәтијо бијов ә илһом.

ПАРА ТҮРО

Раби Гуршум Кук
раба Рувин Губэ (1815-1891)

Ә пишој чуммә һисд јә күһнә түро,
Түрој раби Гүршүм — кәләбәбәјмә.
Бири ә Варшава и түро печат,
Әнжәг чәнд сал бәгдә, расири әмә.

Ә пишој чуммә һисд јә пара түро,
Ћәрфһоју пузмиши, рангу зиб—зәрди.
Әји ћол ки сохди, түрој Миширә,
Әгәр данусдикә и кәлә дәрди.

Чәнд-чәнд салһо пушо ә сәр жуһурһо,
Гулдурһој, гәчәгһој Ирон омори.
Бүзүрг раби Гүршүм нун-мүнүкәвоз,
Ә пушој әнуһо вәдирәмори.

Гулдурһо вәгүрдә нунә сохди моч,
Әз худо, әз түро тәрсирәт уһо.
Бүзүрг раби Гүршүм нун-мүнүкәвоз,
Шолуми овурди әри жуһурһо.

Нәкуми јә сәрхош хујкирә хуно,
Омо ә сәр раби, вәкүрд түрорә.
Ә гилинжәвоз сохд, дуз ә дү жикә,
И залумә инсон гәhр дорә-дорә.

Ә пишој чуммә hисд јә пара түро,
И ә гәд хун дәри, әдәј гирисдә.
Зуhунсүз бисдокәш, у лол бисдокәш,
Ә дүл чәнд инсонhо әдәј зиhисдә.

Чәнд сали ә Кавказ — жуhурhoj доги,
Ә и пара түро сәвгән хундәнүт.
Хилоскор Гүбәрә, бүзүрг Гүбәрә,—
Ә јор овурдәнүт, амбар хосдәнүт.

МƏГУ МƏТƏТJОРƏ ƏРЧҮ ВИР СОХДУМ

Əри бирормə Бəнjову

Чəтинииhош дирəм, хубə рузhош мə,
Зəрбəhош вəкүрди jə вəхт синəjмə,
Jəзуги мəjовгу түрə hич əмə,
Мəгу Мəтəтjорə əрчү вир сохдум.

Гирошди чəн салho, гирошди зомон,
Гүрди чумhоjмəрə сип-сиjə думон,
Пир бирəм, чү сохум, нисдум ки, жовон,
Мəгу Мəтəтjорə əрчү вир сохдум.

И дүнjoh həчини Бəнjову бирор,
Ə хəjол хүшдə бош, хүшдəрə сəхт дор,
Əгəр дəшəндигə мəрə тү ə jор,
Мəгу Мəтəтjорə əрчү вир сохдум.

Ә ДҮЛҺО ДӘРИ ТҮ

Әри Јаша Машјахов

Ә гәд шоһирһој Гүбә,
Ән хубә шоһир бири.
Гәзәл, шәјр нүвүсдә,
Дүлә ћәз дорәнбири.

Әз Вәтән, әз мүһбәт,
Амбари шәјрһојтү.
Әз дәдәјиш нүвүсди,
Ә ләђә офдо нум тү.

Данусдәнүм ђүмүртү,
Гәмсүз, дәрдсүз нә бири.
Гирошди мәһһо, салһо,
Мүсибәтсүз нә бири.

Зуһунмә нәс оморә,
Гујум, әз дүнјоһ рафдәј.
Ә јормә овүрдәнүм,
Түрә һәр сәђәт әдәј.

Ворвориһо поj хуну,
Ширин лојләј әри тү.
Ә дүл дусдһо, ћовирһо,
Шәвиш, рузиш дәри тү.

НӘ ОФДУМ ТҮРӘ

Әри дәдәјмә Јофо

Һәзизә дәдәјмә — дәдәјмә Јофо,
Тү амбар кәширәј әриму жофо,
Ә дүнјоһ нәдирәј, һич вәхт тү софо,
Мә әрчү, һәчи зу вир сохдум түрә?

Ә јормә хуб мунди 37-мун сал,
Күшдүт бәбәјмурә, нә гүрдә әһвал,
Дәдәј имурә шор нәдирә амбар,
Мә әрчү, һәчи зу вир сохдум түрә?

Сәхт нәчог бирәнки, нәвәјтү Руслан,
Чум түрә гүрдәбу сип-сијә думон,
Ә и хубә салһо, хошбәхтә зомон,
Мә әрчү, һәчи зу вир сохдум түрә?

Тү әриму дәдәј, һәм бәбә бирәј,
Амбара чәтини, һәзоб кәширәј,
Кор сохдәј, имурә тәнки нә дорәј,
Мә әрчү, һәчи зу вир сохдум түрә?

Дузи, нумтү Јофо-дәдәј омори,
Бәхш сохди ә иму амбара шори,
Рафди әзи дүнјоһ, әхи чү кори,
Мә әрчү, һәчи зу вир сохдум түрә?

ӘЗИНИ ДУХДӘРҺО ӘРЧҮ КӘРӘКИ...

Гүзәлә духдәри, хубә духдәри,
Урә рачә чумһо, шух појһо вәри.
Оммо әри хунә дүлү хиники,
Әзини духдәрһо әрчү кәрәки.

Гүзәлә духдәри, хубә духдәри,
Урә мәрмәр синә, рачә сәр вәри.
Оммо әз дүл шәфти, нәсда һич ники,
Әзини духдәрһо әрчү кәрәки.

Гүзәлә духдәри, хубә духдәри,
Урә рачә бәдән, гүл сифәт вәри.
Әнжәг хујғир бирә жовон дирәнки,
Әзини духдәрһо әрчү кәрәки.

Гүзәлә духдәри, хубә духдәри,
Јә поју ә хунәј гәдәһо дәри.
Ә шүвәрәвоз у нисди әјәки,
Әзини духдәрһо әрчү кәрәки.

Гүзәлә духдәри, хубә духдәри,
Худо урә рачи, гүзәли дори.
Оммо поју шәфти, дүлү әз хоки,
Әзини духдәрһо әрчү кәрәки.

Гүзәлә духдәри, хубә духдәри,
Оммо ә сәр әну әгүл нә дәри.
Нәбу әзиниһо ә ҹүлом тәки,
Нәмуссүз духдәрһо кирә кәрәки.

МҮРДӘКИ МӘРӘ

(Т. Шевченко сәјәги)

Ишму говрә сохит мүрдәки мәрә,
Гүзәл Исраилә хубә жигәји.
Әз унжо вәди бу сәђрој ән Синај,—
Кәлә бәбәһорә гәдим улкәји.

Ишму говрә сохит мүрдәки мәрә,
Ә гәд ән чичәкһо, ә гәд ән гүлһо.
Ширинә широһо хуну ә сәрмә,
Гушһој ән Исраил, гүзәл бүлбүлһо.

Ишму говрә сохит мүрдәки мәрә,
Ә пушој чумһојмә бу Јершолеим.
Нәнүј — нәнәм хуну сәрин күләкһо,
Мә хисум әримә рәђәти кәшүм.

БҮЗҮРМӘНД МИСОХУМ

Јә руз ә и дүнјоһ омо јә ђәил,
Жәһмәт кура бисдо, мило сохд раби.
һәммә ә сүфрә нүшд, бәгдә јә кәмләј
Ләђәләј ђәиләш сохдут шороби.
һәммә шори сохдә хурдут ә соги,
Жовонһој Ширвони, жуһурһој доги.
У раби дуз омо ә јон ђәиллә,
Гуфди ки, ә киту омори ләлә.
Нум кәләбәбәрә бүзүрмәнд сохош,
Урә хунә сәрлү, иһтиборлу бош.
Худо, түрој Миши, түрој бәбәһо,
Әтү кумәк гәрдо. Гордош сад сала.
Рәһһојтү үшүглү, мозолмәнд гәрдош.
Нум тү Елман бисдо имуһој, бала!
Гирошд чәнд-чәнд салһо, дәдәј ђәил А...
Гуфди нәс воисдә һич мәрә и нум.
Хосдәнүм ђәзизә нум ђәилмәрә,
Дијә дәгиш сохдә Онегин минум.
...Елман кәлә бисдо, әгүллү бисдо,

Нә вәгүрд һич зомон и таза нумә.
И хәрәбә гофһо, хәрәбә корһо,
Әз гүлләш зәбуни гуфди эримә.
Мәрә шинохдәнүт жәћмәт жуһурһо:
Нәвәј Натанјагу — Данилов Елман.
Нум кәләбәбәрә мә вир нисохум,
Бүзүрмәнд мисохум һәр вәхд, һәр зомон.
Тонишһо, гоһумһо һорој нәс зәрә
Елмана Онегин.
Ћовирһо, ћәрмәһһо гуфдирәнүт ки,
Елман нум әриму дијәш һисд ширин.

НӘ МУНДИ БОВОР

Ә јә болуш сәр норәнүт,
Зән хүшдәрә мәрд хуб хосдә.
Ә писә рәһ вадарафди
Дү һ̧әиллү дәдәј нәсда.
Ә шәфт зәнһо һич бовор нисд,
Ә и дүнјоһ иһтибор нисд.

Ә јә болуш сәр норәнүт,
Чум зән һисд ә гәдә-гүдә.
һәј гуфдирә, хәндүсдәнүт,
Нәс вомундә зән әз гәшдә.
Ә шәфт зәнһо һич бовор нисд,
Ә и дүнјоһ иһтибор нисд.

Чән гәдәр дир нисди вогошд,
Әгүлтүрә вәчи ә сәр.
Вәсси, бијо јә мар нәбош,
Бофолу бош әри шүвәр.
Ә шәфт зәнһо һич бовор нисд,
Ә и дүнјоһ иһтибор нисд.

ПӘҺӘНҮ НӘ БОШ

Ҹәзизимә, шори дүлмә,
Бијо әз мә пәһнү нә бош.
Бәнәвшәјмә, гүзүргүлмә,
Бијо әз мә пәһнү нә бош.

Илһом дорә ҹәшгтү мәрә,
Әри дәрдмә түни чорә,
Ә јор, чуммә дирә-дирә,
Бијо әз мә пәһнү нә бош.

Јә хәндәјтү мәрә вәсси,
Чумһојмәрә нәбил ҹәрси,
Мәтәтијо мәгәр кәси?
Бијо әз мә пәһнү нә бош.

АЗӘРБАЈҸАН ДИЛИНДӘ

ШЕ’РЛӘР

ШАИР ГӘЛБЛИ САДӘ ИНСАН

Шаир — журналист Мәтәтијо Исаковун "Көзәллијә бахырам" китабында онун сон илләрдә гәләмә алдығы мараглы ше'рләр, хатирәләр, рәвајәтләр, публисист мәгаләләр вә саир топланмышдыр. Һалал зәһмәтә, мә'нәви сафлыға, тәмизлијә чағырыш руһу, севки, мәһәббәт дујғулары шаирин јарадычылығында мүһүм јер тутур.

Мәтәтијо Исаков 1929-чу илдә Губа шәһәринин Гырмызы гәсәбәсиндә анадан олмушдур. Ушаглыгдан мүсибәт илә бөјүмүш, Азәрбајчан Дөвләт Университетиндә али тәһсил алмыш, өмрүнүн дүз 45 илини мәтбуата бағламыш-дыр.Узун мүддәт Губада чыхан "Гызыл Губа", "Шәфәг" гәзетләриндә ишләмишдир. Әдәби јарадычылыға һәлә орта мәктәбдә охујаркән башламышдыр. Ше'рләри Азәрбајчанын гәзет вә журналларында, алманахларында нәшр олунмушдур.

М. Исаковун "Көзәллијә бахырам" китабында Азәрбајчан халг шаирләриндән: Сәмәд Вурғунун, Бәхтијар Ваһабзадәнин, Нәби Хәзринин вә башгаларынын јәһуди халгы һаггында, Тәврат һаггында дедикләри фикирләрә кениш јер верилмишдир.

М. Исаков јаздығы ше'рләрдә илк дәфә ҝөзүнү ачыб, доғулдуғу бағ-бағатлы Губа шәһәри, онун фүсүнкар тәбиәти вә меһрибан адамлары тәрәннүм олунур. Шаирин хатириндә Шаһдағынын әзәмәти, Милин, Муғанын памбыглы тарлалары, Оғуз вә Гәбәлә шәһәрләринин ҹејранлы, ҹүјүрлү мешәләри, Гахын вә Загаталанын гозлу—фындыглы бағлары силинмәз изләр бурахмышдыр. Лакин гәзаву — гәдәр еле кәтирди ки, Мәтәтијо да башга јәһудиләр кими Исраилә көчәси олду. "Вәтән һәсрәти" ше'риндә охујуруг:

Ҝөзәл Губа, мәним ана Вәтәним,
Шаир гәлбим һәр ан сәни арзулар.
Орда олан гоһумлара, достлара,
Јершолеим торпағындан салам вар.

Каш Вәтәнә бир дә јолум дүшәјди,
Мешәләрдән, јајлаглардан кечәјдим.
Мејвә долу бағ-бағчаны сејр едиб,
Сәрин-сәрин булаглардан ичәјдим.

Шаирин "Ҝөзәллијә бахырам", "Ағлајан диварлар", "Төврат нәғмәси", "Руслан", "Алты кушәли нишан" вә бир чох ше'рләри сәмими һиссләр илә долудур.

Исраил торпағына гәдәм гојаркән шаир "Ағлајан диварларын өнүндә диз чөкмүш, јалвармыш, ағламыш, өз хәстә оғлу Руслан үчүн ничат истәмишдир. О букүнкү күнә кими онун сағалачағына бөјүк үмид бәсләјир. Аллаһын ишидир дејир, һәр шеј ола биләр. Ше'рдә охујуруг:

Ағлајан диварлар, еј даш диварлар,
Көстәр һикмәтини, мәрһәмәтини.
Сәндә ахтарырам, сәндә кәзирәм,
Бир хәстә оғлумун сәадәтини.

Үмумијјәтлә, М.Исаковун јарадычылығында өвлада мәһәббәт мөвзусу гырмызы бир хәтлә кечир. Бу хәтт бә'зи ше'рләрдәки интим һиссләр илә бирләшәрәк инсанда јашамаға инам јарадыр.

Јетмиши өтмүшәм, ағарыб сачлар,
Лакин үрәјимдә нечә диләк вар,
Әкәр күл ачмаса ниските арзулар,
"Бу көзәл дүнјадан нечә әл чәким".

("Нечә әл чәким")

Бајаг дедијимиз кими ичтимаи һиссләр шаирин ше'рләриндә даһа күчлүдүр. Онун "Дүнја галмаз инсана", "Дүнјада дәрд вармы, мәним дәрдим

тәк“ ше’рләри бу ҹәһәтдән даһа мараглыдыр.

Кәнҹ икән ағарды, төкүлдү сачлар,
Гајғыма галмады чох севдијим јар,
Гыш гапыны дөјдү, көрмәдим баһар,
Онда билдим дүнја галмаз инсана.
(“Дүнја галмаз инсана“)

Јахуд:
Өлүр Мәтәтијо гүссә чәкмәкдән,
Нискили көзүндән ган, јаш төкмәкдән,
Еј бөјүк аллаһым, даныш, сөјлә сән,
Дүнјада дәрд вармы, мәним дәрдим тәк.
(“Мәним дәрдим тәк“)

Шаирин ше’рләри арасында мәһәббәт мөвзусу да әсас јер тутур. Бу ҹәһәтдән онун “Көзәллијә бахырам“ ше’ри чох сәҹијјәвидир. Көзләриндә чешмәк, әлиндә әса тутмуш бир гоҹа јол кедәркән көзәл бир гыза раст кәлир. Гызын көзәллији гоҹаны ајаг сахламаға мәҹбур едир. Гыз исә гоҹанын она бахдығыны һисс едиб сорушур ки, нә үчүн она бахыр. Гоҹа киши дејир:

Гәлбими алова, ода јахырам,
Мән сәнә јох, көзәллијә бахырам.

Китабда сијаси мөвзуда јазылмыш бир нечә

ше’р дә вардыр. Бунларын арасында “Төврат нәғмәси“ даһа чох диггәти ҹәлб едир. Ше’рдә тәсвир олунур ки, Суриjада jашаjан бир jәһуди кәнҹ өз jохсул дахмасында Төвратдан бир нәғмә охуjаркән суриjалы полисин күлләсинә гурбан олур.

Полис бир дә о нәғмә,
Ешидилмәсин деjә,—
Кәнҹи сорғу —суалсыз,
Гурбан едир күлләjә.
Санки бир улдуз сөнүр,
Азадлыг көjләриндә,
Дөнүр гансыз һеjкәлә,
Ҹаван оғлан jериндә.
Полис чыхыр отагдан,
Баjырда әсир күләк.
Сөндүрсә дә о кәнҹин,
Һәjатыны чыраг тәк.
Jол боjу ҹинкилдәjир,
Гулағында о нәғмә.
Әсән күләкләр ону,
Jаjыр бүтүн аләмә.

Мәнә елә кәлир ки, дүнјада елә шаир јохдур ки, Бөјүк Вәтән мүһарибәси мөвзусунда һеч олмаса бир'ики ше'р јазмамыш олсун. М. Исаков да белә шаирләрдәндир. Онун губалы шаир Емил Јагубова һәср отдији "Емил" ше'рини охујаркән инсанын гәлбиндә накам өлмүш чаванлара дәрин бир мәһәббәт һисси баш галдырыр.

Ахы, мүһарибәдә өз чанларындан кечән истәр чаван, истәрсә дә јашлы дөјүшчүләр сәнин, мәним вә башгаларынын азад вә фираван јашамасы үчүн вурушмуш, фашизмә өлүм дејә,— одун, аловун гојнуна атылмышлар. Меһди һүсејнзадәни, Исрафил Мәммәдову, һүсејнбала Әлијеви, Гафур Мәммәдову вә јүзләрлә башга гәһрәманлары нечә унутмаг олар. Емил Јагубов да чәбһәдә гәһрәманлыгла вурушмуш, гызғын дөјүшләрин бириндә јараланараг көзүнү јуммушдур. Емилин өлүм хәбәри Губаја, "Гырмызы гәсәбә"јә чатаркән бу чаван исте'дадлы шаирә бөјүкдән ушаға кими јас сахламыш, узун мүддәт аналарын көз јашы гурумамышдыр. Шаир јазыр:

Литва торпағында гызаранда дан,
Раст кәлдин түфана, сәрт тәбиәтә.
Ај Емил, де көрүм һәлә чох чаван,
Нә үчүн говушдун әбәдијјәтә?

Ахыр көзүмүздән јенә ганлы јаш,
Дәрин бир јара вар күрәјимиздә.
Сән кетдин әбәди, сәндән, ај гардаш,
Бир хатирә галды үрәјимиздә.

Биз бу китабдакы ше'рләри бир-бир тәһлил етмәк игтидарында дејилик. Гој охучуларын өзләри буна өз гијмәтини версин. Сон оларaг буну демәк истәрдик ки, Исраил торпағында исте'дадлы бир шаир, көзәл гәләми олан бир журналист јашајыр.

М. Исаковун јашы 70-и һагласа да, һәлә јазыб —јаратмагдан дојмур, јени мөвзулар үзәриндә дүшүнүр.

Кәлин она бу јолда мөһкәм чансағлығы, бәдии јарадычылыгда јени-јени мүвәффәгијјәтләр арзулајаг.

Симах Шејда
шаир вә драматург

ВӘТӘНҺӘСРӘТИ

Ҝөзәл Губа, мәним ана Вәтәним
Шаир гәлбим һәр ан сәни арзулар.
Орда олан гоһумлара, достлара
Јершолеим[1] торпағындан салам вар.

О јерләрин һәсрәтини чәкирәм,
һәр ананда үрәјимә хал дүшүр.
Хәјалларым һәрдән күллә-чичәклә,
Пычылдашан ләпәләрлә ҝөрүшүр.

Мән "Гырмызы гәсәбә"дә бөјүдүм,
Ширин-ширин хатирәм вар о јердә.
Инди үрәк Гудјал чајсыз јашајыр,
Шаһ дағынын һавасы јох чијәрдә.

Ҝүндә јүз јол доланардым башына,
һајыф сәндән узагдајам, узагда.
Гурбан олум торпағына, дашына,
Адын ҝәзир ағызларда, додагда.

1. Јершолеим—Гүдс

Каш Вәтәнә бир дә јолум дүшәјди,
Мешәләрдән, јајлаглардан кечәјдим.
Мејвә долу бағ-бағчаны сејр едиб,
Сәрин-сәрин булаглардан ичәјдим.

Интизарын вахтсыз бүкүр белими,
Сәнсизлијин верир гүссә, дәрд мәнә.
Ким истәмәз Вәтәнини, елини
Сачларыма гар әләјиб заманә.

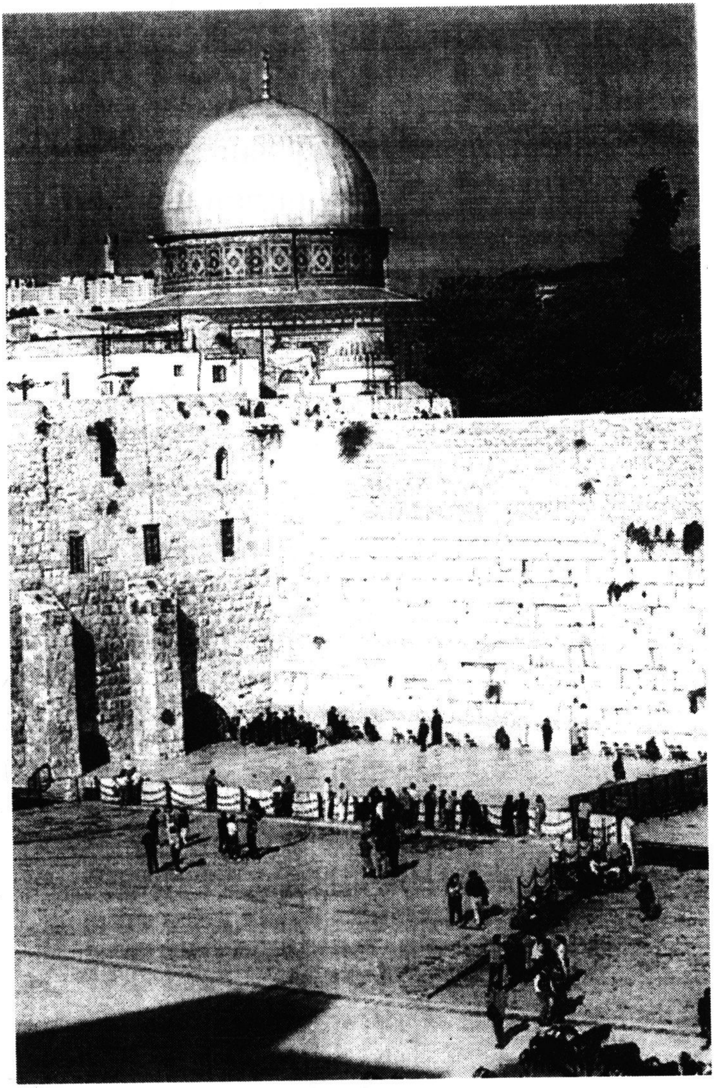

АҒЛАЈАН ДИВАРЛАР

Нечә әсрләрин гәдим шаһиди,
Ағлајан диварлар, еј даш диварлар.
Бу гоча вахтымда динләјин мәни,
Чүнки үрәјимдә нискил арзу вар.

Ағлајан диварлар, еј даш диварлар,
Үмид чырағысан, маһир лоғмансан.
Бир парлаг шәфәгсән, нурсан,—одур ки,
Сәнә сәчдә едир, бир дүнја инсан.

Ағлајан диварлар, еј даш диварлар,
Көстәр һикмәтини, мәрһәмәтини.
Сәндә ахтарырам, сәндә көзирәм,
Бир хәстә оғлумун сәадәтини.

Ағлајан диварлар, еј даш диварлар,
Оғлума шәфа вер, дурсун ајаға.
Ачылсын әлләри, күлсүн үз-көзү,
Хош маһнылар гошсун ана торпаға.

АЛТЫ ҜУШӘЛИ НИШАН

Сојуг гыш ҝеҹәсидир, чырагбандыр асиман,
Ајын ҝүмүш телләри ишыгладыр дағлары.
Пәнҹәрәнин өнүндә узун бојлу бир оғлан,
Меһрибан бахышыјла сејр едир узаглары.
О парлаг улдузлардан чәкмир ҝөзүнү бир ан,
Санки дојмур сәманын сонсуз ҝөзәллијиндән.
Сүзәрәк әтрафыны бирдән дејир:—Анаҹан,
Бу ҝөзәл тәбиәтин бил ки, ашигијәм мән.
Јахын ҝәл, пәнҹәрәдән бир бах, сән бу ҹәлала,
Һеј улдузлар сајрышыр, сәма бир чилчырагдыр.
Ана бахыр оғлуна дејир:—Меһрибан бала,
Исраил бајрағында ҝүнәш кими нур сачан,
Алты ҝушәли нишан.
Ҝөјдәки улдузлардан бил ки, даһа парлагдыр.

ДҮНЈА ГАЛМАЗ ИНСАНА

Јеничә олмушду дүз сәккиз јашым,
Атамы итирдим, өлдү гардашым,
Чох әзијјәт чәкди бәлалы башым,
Онда билдим дүнја галмаз инсана.

Илләр өтдү, мән дә чаван сајылдым,
Инсанлар ичиндә инсан сајылдым,
Дүнјаны дәрк етдим, санки ајылдым,
Онда билдим дүнја галмаз инсана.

Кәнч икән ағарды, төкүлдү сачлар,
Гајғыма галмады чох севдијим јар,
Гыш гапыны дөјдү, көрмәдим баһар,
Онда билдим дүнја галмаз инсана.

Евләндим, он ушаг атасы олдум,
Нә билим, бир евин хәтасы олдум,
Хәзан јарпағы тәк саралыб солдум,
Онда билдим дүнја галмаз инсана.

Бир күнүм кечмәди дәрдсиз, чәфасыз—
Илләр дә өтүшүб, кечди сәфасыз,
Һәјат зәһәр олду, өмүр вәфасыз,
Онда билдим дүнја галмаз инсана.

Мәнә әзаб верди кәдәрим, дәрдим,
Ҝүл әкдим, јеринә тиканлар дәрдим,
Елә ки, анамы торпаға вердим,
Онда билдим дүнја галмаз инсана.

Өмрүмүн мүлкүнү өртдү туфан, гар,
Әсди талејимә аҹы рузиҝар,
Көчдү әбәдилик гардашым Захар,
Онда билдим дүнја галмаз инсана.

Гајдаја салмадым һеч бир ишими,
Унутдум өзүмү вә кечмишими,
Елә ки, итирдим дүз јеришими,
Онда билдим дүнја галмаз инсана.

Ҝөрүнүр сон мәнзил — одур мәскәним,
Буну гәт едибдир аллаһым мәним,
Гоҹалмышам јохдур пәнаһым мәним,
Онда билдим дүнја галмаз инсана.

ЕМИЛ

Шаир Емил Јагубовун
әзиз хатирәсинә

Ағыр мүһарибә, 41-ҹи ил,
Дәһшәтли дөјүшдә јоха чыхдын сән.
Итирдик, итирдик сәни, ај Емил,
Нә гәдәр үзүлдүк, дәрд чәкдик билсән.

Арзу едирдик ки, тојуну көрәк,
Севиндирсин бизи нечә әсәрин.
Бу фани дүнјада, ахы, нә биләк
Вахтсыз јумулачаг бир күн көзләрин.

Литва торпағында гызаранда дан,
Раст кәлдин туфана, сәрт тәбиәтә,
Ај Емил, де көрүм һәлә чох ҹаван
Нә үчүн говушдун әбәдијјәтә?

Ахыр көзүмүздән јенә ганлы јаш,
Дәрин бир јара вар күрәјимиздә.
Сән кетдин әбәди сәндән, ај гардаш,
Бир хатирә галды үрәјимиздә.

ҜӨЗӘЛЛИЈӘ БАХЫРАМ

Әлиндә әсасы, ҝөзүндә чешмәк,
Башы Шаһ дағынын бәјаз гары тәк,
Јол ҝедән бир гоҹа дајанды бирдән,
Бир гыза бахараг сөјләди:—Әһсән!
Гара гаш алтында пијалә ҝөзләр,
Ону овсунлајыб шәлалә ҝөзләр.
Гыз деди:—Нә үчүн бахырсан әми?
Јохса итирмисән ҝөнүл һәмдәми?
Јәгин охшадырсан мәни өзҝәјә,
Үзүмдән ҝөзүнү чәкмирсән нијә?
Гоҹа ҝүлүмсәјиб деди:—Ај бала,
Ҝөрүм ҝәлмәјәсән һеч вахт завала.
Гәлбими алова, ода јахырам,
Мән сәнә јох, ҝөзәллијә бахырам.

О, АДИ БИНА ДЕЈИЛ...

Акко, Бен-Гурион, тәзә синогог[1],
Ҝөјләрә учалан ҝөзәл бир бина.
Бу јар-јарашыглы аллаһ евичүн,
Халг дүа еjләjир Мәрдан оғлуна.

Бу бина голлара ҝүч-гүввәт верир,
Одлу парчасыдыр Сина дағынын.
Нисҝили арзусу, саф әмәлидир,
Бурда јанан шамлар бабам Исһагын.

Бу аллаһ евиндә, бу кәһкәшанда,
Нечә хохәмләрин[2] ҝәлир нәфәси.
Ҝүнаһсыз тутулуб, гана булашмыш,
Атам рав Хаимин широнун[3] сәси.

Акко, Бен-Гурион, тәзә синогог,
Әтрафа нур сачан ҝөзәл бир бина.
Ичәри ҝирирсән, инҹә нахышлар,
Илаһи ҝөзәллик верир инсана.

Бу бина голлара ҝүч-гүввәт верир,
Одлу парчасыдыр Сина дағынын.
Нисҝили арзусу, саф әмәлидир,
Бурда јанан шамлар бабам Исһагын.

1. Синагог—нүмаз
2. Хохәм – мәһшүр дин хадими
3. Төвратдан ҝәлән маһны

НЕЧӘ ӘЛ ЧӘКИМ

БУ КӨЗӘЛ ДҮНЈАДАН
НЕЧӘ ӘЛ ЧӘКИМ

Микајыл Мүшфиг

Күнәш, ај-улдузлу мави асиман,
Јердә уча дағлар, јашыл бағ, орман,
Чошғун Гудјал чајын шырылтысындан,
“Бу көзәл дүнјадан нечә әл чәким“.

Үрәкдән вурғунам Азәрбајчана,
Бакыја, Губаја, Шәки, Ширвана,
Һәсрәтлә бахырам, инди һәр јана,
“Бу көзәл дүнјадан нечә әл чәким“.

Бир хәстә оғлум вар, евин дајағы,
Русландыр көзүмүн гарасы, ағы,
Әкәр ачылмаса әли-ајағы,
“Бу көзәл дүнјадан нечә әл чәким“.

Адымы дашыјыр балача Матан,
О, мәним нәвәмдир әзиз, меһрибан,
Тојуну көрмәсәм бир күн нәкаһан,
“Бу көзәл дүнјадан нечә әл чәким“.

Јетмиши өтмүшәм, ағарыб сачлар,
Лакин үрәјимдә нечә диләк вар,
Әкәр күл ачмаса нискил арзулар,
“Бу көзәл дүнјадан нечә әл чәким“.

50 БАҺАРЛЫ ӨЛКӘ

Исраил! Гүдрәтин олсун пајидар,
Көнүл бајрамыны едир мүбарәк.
Өпүр шән алныны дүз 50 баһар,
Ҹошур дәниз кими ешгинлә үрәк.

О мави көјләрә учалан бајраг,
Јәһуди халгынын нишанәсидир.
Вар ол, јаша даим, еј ана торпаг,—
Меһрибан гучағын бизи исидир.

Ҹәсур оғулларын синә кәрәрәк,
Дөздү әзаблара, мәшәггәтләрә.
Һәр одун, аловун кирди гојнуна,
Лакин бајрағыны гојмады јерә.

Бир күн Исраилә кәлди азадлыг,
Көнүлләр севинди, күлдү үрәкләр.
Инди һәр гүссәдән, гәмдән азадыг,
Өпүр алнымыздан ачылан сәһәр.

ТӨВРАТ НӘҒМӘСИ

Булутлара бүрүнмүш,
Суријанын дағлары.
Көрүнүр узагларда,
Мешәләри, бағлары.
Дәмәшг нәфәс алыр,
Үрәкдән дәрин-дәрин,
Тутғун пәрдә чәкилмиш,
Үзәринә шәһәрин.
Өз кичик отағында
Отурмушдур бир оғлан,
Ишыгладыр үзүнү
Лампасынын шө'ләси;
Чалдыгча ситрасыны
О, һәвәслә бајагдан,
Ахыр та узаглара
Ширин төврат нәғмәси.
Бу ан кечән бир полис,
Дурур јолда бир анлыг,
Динләјир о маһныны,
Кечә сәссиз, гаранлыг.
Мусигинин сәсисә,
Каһ галхыр, каһ алчалыр,
Бүтүн дүнја көнүлләри,
Санки она әл чалыр.

Гәзәб алыр полиси,
Ҹүҹүрүр евә сары.
Оғру кими о чыхыр,
Пилләләрдән јухары.
Кирир бирдән ичәри,
Көзләриндә гәзәб, кин,
Маһны јенә кәсилмир,
Ситра сусмајыр. Лакин
Полис бир дә о нәғмә,
Ешидилмәсин дејә,
Кәнчи сорғу-суалсыз,
Гурбан едир күлләјә.
Санки бир улдуз сөнүр,
Азадлыг көјләриндә,
Дөнүр гансыз һејкәлә,
Ҹаван оғлан јериндә.
Полис чыхыр отагдан,
Бајырда әсир күләк,
Сөндүрдүсә о кәнҹин
Һәјатыны чыраг тәк.
Јол боју ҹинкилдәјир,
Гулағында о нәғмә,
Әсән күләкләр ону,
Јајыр бүтүн аләмә.

РУСЛАН

РУСЛАН

Бир күн сән мәктәбдән гајыдан заман,
Һалыны пәришан көрдүм, а бала.
Ағлады гардашын, ағлады анан,
Сән исә бир мүддәт кетдин хәјала.
Сәһәри тутулду әлин, ајағын,
Даныша билмәдин, сусдун лал кими,
Гуруду боғазын, о күл додағын,
Тә'чили чағырдым чәрраһ һәкими.
О, деди:—А гардаш, чәтиндир чара,
Јолун дүшмәлидир, лап узаглара.
Оғлун ифлич олуб, хәстә ағырдыр.
Билирәм бу кәдәр сизи ағрыдыр.
Бир аллаһ кәримдир, тапын тәссәли,
Дүнјанын кәрдиши бәллидир, бәлли.
Ағыр әмәлијјат башланды кечә,
Чәрраһ бичағы да етмәди көмәк.
Сән исә бир мүддәт јатыб сәссизчә,
Чох чәтин ајылдын күлүмсәјәрәк.
Бахдын гардашына, бахдын анана,
Үрәјим сығмады кениш чаһана.
Дедим ки, Русланым сағалыр даһа,
Диварлары тутуб јеријир инди.

Мин шүкүр, мин шүкүр олсун аллаһа,
Билмәдим гујунун диби дәриндир.
Севинҹим сүрмәди һеч дә онбеш күн,
Вар күҹдән, тагәтдән дүшдүн күнбәкүн.
Сән дура билмәдин бир дә ајаға,
Јенә әввәлки тәк дүшдүн јатаға.
Москва... Хәстәхана, нечә госпитал.
Ајлар, илләр сәнин мәскәнин олду.
Әритди мум кими мәни дә хәјал,
Бүтүн арзуларым чичәк тәк солду.
Инди нечә илдир, креслодасан,
Дөзәрми бу дәрдә ҹаван бир оғлан,
Дөз бала, чох кечмәз ачылар бәхтин,
Ачылар дүјүнләр, нур сачар тахтын.
Бу көзәл дүнјада үмидлә јаша,
Үмидлә сирдаш ол, үмидлә гоша.
Улу бабаларын шанлы Төвраты,
Сәнә гајтараҹаг хошбәхт һәјаты.
Кәзиб доланарсан өзүн һәр јаны,
Јашыл бағча-бағы, дағы, орманы.
Ел-оба севиниб, достлар күләҹәк,
Руслан, әминәм ки, о күн кәләҹәк.

ГАЛ ЈАНА—ЈАНА

Бир көзәл севмишдим күнәш, ај тәки,
Гәлбими, һиссими о, бөлдү ики.
Гызыла сатылды, вара сатылды,
Кејфин гучағына бир күн атылды.
Онда зәррә гәдәр галмады намус,
Инди пешимандыр, пешмандыр о гыз.
Јадыма салмырам, ону бир даһа
Чүнки гаранлыгдан чыхдым сабаһа.
Исмәтли бир гыза вердим көнлүмү,
Унуда билмәрәм о хошбәхт күнү.
Бир күн һәјасызла кәлдим үз-үзә,
Деди:— күнаһкарам, бахмадым сөзә.
Јалварды, диз чөкдү, о хејли заман,
Дедим:— Ағлама кәл, вафасыз чанан.
Өзүн балта чалдын өз ағачына,
Гәм, гүссә ичиндә гал јан-јана.

АНА ВӘ УШАГ

Таныш бир күчәјә јетишән заман,
Јанан бир бинаја көз тикир ушаг
Бирдән һәјәҹанла дејир:—Анаҹан,
Гәшәнк мәктәбимиз аловланыр бах!
Тәзә сувагланмыш ағ диварлары,
Түстүләр ичиндә төкүлүр јерә.
Аh, налә сәсләри галхыр көјләрә.
Ким төкүр шәһәрә бу бомбалары?
—Оғлум, ираглылар!
Бу заман бирдән,
Кечир көј үзүндән ики тәјјарә.
Онларын зәһәрли көлкәләриндән,
Санки гара зүлмәт чөкүр шәһәрә.
Алов галхыр көјә һеј гуҹаг-гуҹаг.
—Анаҹан, бәс һачан, де гуртараҹаг,
Атамы өлдүрән бу мүһарибә?
Мән дә кедәҹәјәм јенә мәктәбә.
Ана данышмајыр, сусур бир анлыг,
Јашлы көзләринә чөкүр гаранлыг.

Јандыгҹа Кувејтин кәнди, шәһәри,
Артыр үрәкләрин гүссә, кәдәри.
Ахшам гәриблији дүшүр һәр јана,
Дајанмыш күчәдә оғулла ана.

Бахдығча мәктәбә ушаг мүкәддәр,
Ҝәлир хәјалына... Дуруб һәр сәһәр,
Ҝедәрди мәктәбә күллә, чичәклә,
Синиф јолдашлары тәмиз үрәклә,
Ону кен һәјәтдә гаршылајарды,
Аһ, онун нә ҝөзәл чағлары варды.

МӘНИМ ДӘРДИМ ТӘК

Фани дүнја бир күн кәлди мәнә дар,
Әсди талејимә түфан, боран, гар,
А достлар, танышлар, јахын гоһумлар,
Дүнјада дәрд вармы, мәним дәрдим тәк?

Ағыр хәстәләнди әзизим Руслан,
Оғлум ифлич олду, сарсылды инан,
О мәни өмүрлүк етди пәришан,
Дүнјада дәрд вармы, мәним дәрдим тәк?

Сорушун нә иди мәним күнаһым,
Әршә чәкилибдир кәдәрим, аһым,
Бир гәриб гушам мән, јохдур пәнаһым,
Дүнјада дәрд вармы, мәним дәрдим тәк?

Өлүр Мәтәтијо гүссә чәкмәкдән,
Нискили көзүндән ган, јаш төкмәкдән,
Еј бөјүк аллаһым, даныш, сөјлә сән,
Дүнјада дәрд вармы, мәним дәрдим тәк?

ЈОДИГОРИЋО,
ЈОРОВУРДИЋО

ШОҺИР, ДРАМАТУРГ ВӘ ФИЛОСОФҺО ӘЗ ТОВУН ДУХДӘРҺО ВӘ ЗӘНҺО

Ә дүнјоһ эн бәхтәвәри бәхшәјиш гүзәлә сифәт вә дәниширәји рачә зәнһо вә духдәрһоји. Мә иһорә һич вәхт ә сүрхәвоз, жовоһирәтәвоз, гимәтли дашгашовоз дәгиш нисохум.

Низами

Әз чум зәнһо тиһи бирәниһо әз ḩәрсһо хори бордор мибисдокә, әз һәр тикәј хори ә һозорһорәвоз шәḩәтү мивәдиров.

Шекспир

Мә ә жовони садһорәвоз духдәрә әз математика нубә дорәм. Ә гәд эну духдәрһо Ка гуфдирә јә духдәриш дәбу. Мә ә у ошуг бирәбүрүм. Уш мәрә хујкирә хуно хосдәнбу.

Ломоносов

5-6 сали ки, ә јә шүвәрлү, ḩәиллү зәнәвоз ә јә тәһно кабинет — квартира әдәм зиһисдә вә кор сохдә. Әз товун эни духдәр јә повест нүвүсдәм. Ә журнал печат бири. Дузи, и духдәр әзмә амбар чүкләји. Тәгсир эмә нисди ки...?

Добролјубов

Сипирә палтар зу ләкә вәкүрдә. Зәнһо вә духдәрһо һәчи бијо сохут ки, и ләкә ә ишу нәвәхуру. И ләкәрә ә һич дормурәвоз нибу тәмиз сохдә.

Л. Толстој

Чәнд жовонә духдәр, зән ә гәзәмот, ә доһ̧во рафдиһо шүвәрһој, нумкүрдәһој хүшдәрә ә намусовоз күзәт сохдәт.

Оммо ә и зәмонә әзини духдәрһош, зәнһош һисди ки, ә гәд 10-12 руз дәгиш бирә, тоб нәс дорә, ә бәдә рәһ̧һо рафдә.

Рәсул Рза

Гејс Лејлирә амбар хосдәнбу, хујкирә хуно. Әз һ̧әшг духдәр ә сәһраһо офдәрәбу. Кәләһо Мәжнунә нәсиһ̧әт дорәнүт вә гуфдирәнүт:

— Ај Мәжнун, ә мәһ̧әл иму әз Лејли гүзәлһо амбари. Бијо јә духдәр әритү хојим.

Мәжнун әвәл хәндүсдәни, бәгдә гуфдирәни:

— Ишму ә Лејли ә чум Мәжнунәвоз дәнишит.

Ә гәд һ̧әшг сухдәниһо әри Лејли ә һ̧әсму мүһбәти јә сүрхә һ̧әјкәл норәм. И һ̧әјкәл чән садсалһо мәнкә хуно тов миду. И һәјкәл әри гүзәлә духдәрһој дүнјоһи јә символ имбу.

Фүзули

Зәнсүз хунәрә јә торикә дүнјоһ һесоб сохдәнүт. Зән үшүг хунәји. Шәђәми! Тү пәсәј-пушој әни шәђәм пәрванәрә хуно бијо гәшди.

Осман Сарывәлли

ГУРИНӘ ГОФ ӘЗ ГҮЛЛӘШ ЗӘБУНИ

Ә јә рәвајәт гуфдирәни ки, јә марал әз пәләнкһо, әз күркһо жун хүшдәрә әри хилос сохдә әз вишәһо вирихдәни, оморәни ә јә гирог никәрә. Әдәмбири ов хүрдә. Јә залумә овчу түфәнкә дураз сохдә марала зәрәни. Ә и вәхт әз јә малад јә бәг вәдирәморә ә марал гуфдирәни:

— Ә јәзугә һәјвон, и овчуһорә чү воисдә әз имурә хуно маралһо...

Јаралу марал чумһој хүшдәрә вәкундә ә бәг дәниширәни вә гуфдирәни:

— Гүлләһој овчу мәрә нә күшд, оммо тү күшди, и гофтү әз гүлләһој овчуш зәбу бисдо. Ә јон марал оморум. Гуфдирум ки, и залумә овчу эту гүллә шәнди, әрчү?! Оммо јә ђәзизә одомимә әмә 8 гүллә зәри, һәлә согум.

Марал гуфди ки, мә әз дәс һәјвонһо вирихдә, ә јон инсонһо оморәм, уһош мәрә ә гүллә гиног сохди.

Марал ә хубә чумhоj хүшдәрәвоз әмә дәниши вә гуфди:

— Бәгдә әз бәдәнтү хун әрчү тиhи нәс бирә?

Мә гуфдирум ки, гүллә ә дүлмә вохурди. У гүллә гуринә гофи!

Гуринә гоф әз гүлләш зәбуни!

ГУРИНӘ ГОФ

Расири дуз әмә чәнд гуриндә гоф,
Имуhоj данусдум, дүлтү нисди соф.
Руj түрә чарундәj әрчү тү әзмә,
Әхи, әз дүл, әз жун хосдәм түрә мә.
Әз jәкиш әримә нәбирәj тү кәм,
Ә дәрдтү, ә гәмтү мә бирәм мәлҺәм.
Әгәр шинирәм ки, сәртү дор дорә,
Әритү сохдәм зу hәр журо чорә.
Тәгсиркор нисдум, ә пушоj чумhоjтү,
Һүрмәт, иззәт сохдәм hәмишә әтү.
Гуриндә гофhорә ә гирог бини,
Дан ки, у гофhо әз гүлләш зәбуни.

ƏЗИ ХУБƏ ДҮНJОҺ ЧУТАМ ДƏС КƏШҮМ

Бəбəһо и дүнjорə jə пəнжəрə ћесоб сохдəт. Одомиһо əз пушоj əни пəнжəрə jəзуг-jəзуг оморəни гирощдəни. Ə дүл ишу чəнд арзу, чəнд мəтлəб дəри. Бəгдə гисмəт бирəнүт ə у дүнjоһигə...

Одоми əзи хубə дүнjоһ жиро бирə нəс воисдə. Оммо чү митаj сохдə:

ḫəчəл оморəн ки...

Имуһоj мəш ə пишоj əни пəнжəрəjүм... Əз мүрдəj мə нəс тəрсирəнүм. Оммо əз товун ḫəилһоjмə, нəвəһоjмə, jəкимүн əз Русланлəjмə сəхт дүлəпəсəjүм.

Əзи хубə дүнjоһ ингəдə дүлəпəсəjирəвоз чутам дəс кəшүм.

И ДҮНJОҺ ҺƏЧИНИ...

Jə шоһир сəхт нəчог бирə. Бəхт инсонə, кəj мүмүрүкə, əсəр jу чү корһо миjовкə—и корһорə данусдəниһо jə одомирə һорəj зəрə гуфдирəни:

— Мə кəj мимүрүм?

Ə у гуфдирəнүт:

— Ə гəд jə ћəфтə мимүрит.

Шоһир нүшдəни əри дəдəj хүшдə jə когоз нүвүсдə. Нүвүсдəни ки, дəдəj, тү хотур мəрə амбар хосдə. Əз тү əдəм тəвəгə сохдə ки, ə сəр говрəjмə у одомиһорə һорəj мизəни ки, уһорə һич ḫəзизə одомиjу нə мүрди.

Шоhир мүрдәни. Дәдәшү рази нәс бирә ки, ҹәилјүрә ә хори сәхт сохут. Гуфдирәни ки, әсәр говрәј ҹәилмә ћәјвон, гуш мигәшдү.

Зәнә әсәр дәшәндә нәс донусдәнүт. Мәчбур бирәнүт ки, ә јә отог тобута бинүт. Әз зәвәр тобут ә бун нун вә ов дуллу сохут.

Дү руз бәгдә зән әз тәшнәји вә киснәји довом дорә нәсдә. Поj хүшдәрә ә сәр тобут ҹәил хүшдә норә, варафдәни ов нә нунә вәгүрдә.

Дәдәј шоhир пәнжәрәрә куфдәни вә гуфдирәни:

— Бијојт, тобутә бәрид. Бәгдә хәбәр вәгүрдәни ки, ә сәр говрәј ҹәилмә, әрчү hич кәс нә омори?

Зәнә әсәр дәшәндәнүт ки, ә и дүнјоh ҹәзизә одомијү нә мүрдәкор hич кәс нисди. Кук тү әри дүлтүрә сәхт сохдә и когозә нүвүсди.

Зән ә буру вәдәрафдән ки, әз хүнәју јәкәм бәгдә ә садhорәвоз одоми дирә.

Коми ки, чән ҹәзизә бәбәј-дәдәј, ҹәзизә бирор, хәhәр, ҹәзизә ҹәил вир сохди одомиhо... Кукhојмә—Рамбам, Маис, Герман, Руслан, духдәрhојмә —Таисә Лүдә, Софә, Алмас, Рита, Рамелә, нәвәhојмә—Заур, Алинә, Сәсун, Игар, Иланә, Илан, Лјанә, Артур, Анкилинә, Косја, Елшад, Јаник, Соломон, Кларә, Матан, Миланә, Заава, Имту, Даниел, Тами, Идан, Авиил, Иланет, Илиган, нишрәјмә — Шавиил.

Мә әришму ꜧәзизә бәбә, кәләбәбә, бәбәјхолу бирәм. ꜧәзизә бәбәһо, кәләбәбәһо, бәбәјхолуһо һәмишә нәс мундә, и дүнјоһ һәчини... Худо ишмурә дүл до, сабур до.

ꜧәрүсһојмә —Љјузә, Софә, Ала.Данусдәнүм мә мүрдән ки, ишмуш јәкәм дәрдлү имбошит. Кәрәк нисди. Ә хәјол шүвәрһошму, ꜧәилһошму бошит. Доморһојмә — ꜧәззи, Мәнәшир, Бинсион, Виктор, Нисон, Рафик.

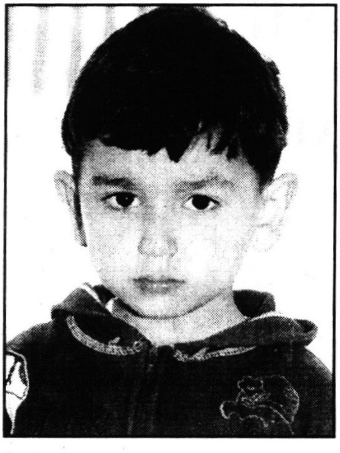

Духдәрһојмәрә әдәм ә ишму гә̀дәгә зәрә. Ә хәјол дәдәј ꜧәилһошму бошит. Хубә рузһој, салһој ꜧәилһошмурә виношит.

Һәчи данит ки, Мәтәтијо нә мүрди. Сог кәрдо нум Мәтәтијорә әзим бәгдә дијәш бүзүрмәнд мисохуһо нәвәјмә Матан!

Годоволим Матан! Сад сала гәрдош. Рузһојтү, салһојтү, ә саламатирәвоз, ә хошбәхтирәвоз кирору. Дүл бәбә-дәдәјә шор сохәш.

Худо, түрој Миши, түрој ән кәлә бәбәһојмә, түрој бәбә вә ләләјмә ә рәһһој зиндәгуни тү мәнкә хуно үшүг до.

СӘМӘД ВУРҒУН
ҺАГГЫНДА ХАТИРӘ

МИЛЈОНЛАРЫН ҮРӘЈИНДӘ

Ешидәндә ки, шаир Сәмәд Вурғун Губа рајонундан ССРИ Али Советинә депутатлыға намизәд ирәли сүрүлүб вә бу јахында бағ-бағатлы Губа шәһәринә, јәһудиләр јашајан Гырмызы гәсәбәјә кәләчәк, чох севиндим. Шаири көрмәк арзусу илә јашадым.

1946- чы ил февралын 5-дә гәсәбә клубунда Сәмәд Вурғун илә сечичиләрин көрүшү олду. Бу көрүшдә она һәср етдијим "Шаир, хош кәлмисән" ше'рини охудум. Шаир трибунаја јахынлашыб мәни бағрына басды вә алнымдан өпдү.

Јығынчагда Сәмәд Вурғун чыхыш етди. Өз кәләчәк планларындан данышды. Халглар достлуғундан, јәһуди халгынын достлуғундан бәһс етди. О деди ки, бу халг Маркс, Алберт Ејнштејн вә башгалары кими даһиләр јетишдириб. Онларын инсанлара бәхш етдији әсәрләр, ихтиралар, надир кәшфләр вә саир әвәзсиздир.

Бөјүк Вәтән мүһарибәсиндә ән чох ағыр мәшәггәтләрә, ишкәнҹәләрә мә'руз галан бу халг олмушдур. Бу халг башга милләтләрлә јанашы һитлер истеһкамыны дағытмыш, фашист Алманијасы үзәриндә парлаг гәләбә чалмышдыр.

Јәһуди халғы ағыллы, тәмкинли, намуслу вә е'тибарлы бир халгдыр. Мән бу халгы чох севирәм вә онун гаршысында сәҹдә едирәм.

Шаирин кәлиши мүнасибәтилә мараглы консерт олду. Мәшһур каманча чалан Мәлејкә Илазарованын мусиги сәси әтрафы бүрүјәндә Сәмәд Вурғун јанында отурмуш гәсәбә депутаты Һилил Нисимовдан сорушду:

— Бу кимдир? Сәһв етмирәмсә, мән ону Азәрбајҹан әдәбијјаты вә инҹәсәнәти декадасында Москвада көрмүшәм. Бу гадын каманча чалыр, ҹаван бир оғлан исә мәһарәтлә рәгс едирди. Онларын чыхышы декадада иштирак едән И.В. Сталинин диггәтини ҹәлб етмишди.

Гәсәбә депутаты Һ. Нисимов шаирә бахыб күлүмсүндү вә деди ки, сизин јаддашыныз чох парлагдыр. Декадада чыхыш едән һәмин гадындыр. Оғлу Давид исә 1941-ҹи илдә мүһарибәдә јоха чыхыб.

Депутатлыға намизәдин көрүшүнә һәср олунмуш јығынҹаг гуртарды.

Сәһәри күн Губа меһманханасында шаирлә көрүшмәли олдум.

Гонаг евиндә чохлу адам варды. Сәмәд Вурғун мәни көрән кими јанына чағырды. Күлүмсүндү.

— Де, көрүм охумаға јени ше’рин вармы?—деди.

Мән “Гызыл Губа“ нын 25 иллијинә һәср етдијим “Сән ишыг, мән пәрванә“ ше’рини шаирә тәгдим етдим. Охуду. Сонра гәләми чыхарыб ше’рин ахырына ики мисра әлавә етди.

ҺӘГИГӘТ ЧАРЧЫСЫ БИР КҮЗКҮСӘН СӘН, СӘНИНЛӘ ФӘХР ЕДИР, АНАМЫЗ ВӘТӘН!

Ше'рин адыны да "Һәгигәт чарчысы" гојду. Бир илдән сонра — 1947-чи илдә мәни республика кәнч јазычыларынын биринчи гурултајына дә'вәт етдиләр. Ичласларын бириндә Сәмәд Вурғун шәхсән, өзүнүн јени китабыны — "Истигбал тәранәси"ни мәнә тәгдим етди вә икинчи дәфә алнымдан өпдү.

Һәмин ил Азәрбајчан Дөвләт Дарүлфунуна дахил олдум вә 6 ил сонра ораны гуртардым.

Тәләбәлик илләриндә вә сонралар Сәмәд Вурғунла тез-тез көрүшүрдүм.

Онларла ше'рим "Әдәбијјат", "Коммунист", "Азәрбајчан кәнчләри" гәзетләриндә, алманахларда, "Азәрбајчан" журналында дәрч олунду. Бу мүддәтдә ше'рләрим ефирдә сәсләнди. Шаир Осман Сарывәлли илә бир нечә дәфә Сәмәд Вурғунун евиндә олдум.

Шаир тез-тез Губаја кәләрди. О, маһир овчу иди. Онунла Губанын сых мешәләрини кәздик. Шаирин вурдуғу гушлардан кабаб чәкиб једик.

...Ешидәндә ки, Сәмәд Вурғун ағыр хәстәдир, шаир Ислам Сәфәрли, Тофик Мүтәллибов, Әлаға Күрчајлы илә евләринә јолландыг.

Шаир Осман Сарывәлли вә јазычы Сүлејман Рәһимов булут кими тутулмушдулар.

Сәһәри күн Сәмәд Вурғунун өлүм хәбәрини ешитдик. Азәрбајҹан Дөвләт Филормонијасында онун табуту гојулмушду. Ики күндән сонра дәфн мәрасими он минләрлә адамын иштиракы илә кечди. Шаир сон мәнзилә јола салынды.

Бир гонағам бу дүнјада,
Бир күн өмрүм кедәр бада,
Вурғуну да салар јада,
Дүз илгарлы бизим дағлар.

Бәли, дүз илгарлы дағлар Сәмәд Вурғуну итирсә дә, ону унутмајыб. Дағлардакы күл-чичәкләр, шәффаф булаглар, ҹошғун шәлаләләр онун ше'рләрини зүмзүмә едир, охујур.

90-чи илин әввәлләриндә шаирин ев-музејиндә олдум. Өвладлары— Јусиф вә Вагифлә көрүшдүм. Шаирин гәбрини зијарәт етдим. Онун меһрибан бахышы, күлүмсәр сифәти көзләримин өнүндән бир кино ленти кими кәлиб кечди. Кечмиш хатирәләр јада дүшдү. Гәбрин өнүнә диз чөкдүм. Шаирин јатдығы торпаға мүраҹиәт етдим: — Сәмәд Вурғун неҹәдир? Ондан мүғајәт олун.

Санки торпагдан бир сәс кәлди: Сәмәд Вурғун бурда јохдур, о милјонларла инсанларын үрәјиндәдир.

ҺӘМИШӘ ЈАШАЈАН ХАЛГ

Һазырда Исраилдә јашајан һәким, капитан Шаул Шаулов Азәрбајҹан халг шаири, академик, филоложи елмләр доктору Бәхтијар Ваһабзадә илә дост олмушдур. Онлар 1955-ҹи илдә кечмиш ССРИ-нин Сочи санаторијасында истираһәт етмишләр. 35 илдән сонра мәктублашараг хош хатирәләри дилә кәтирмишләр.

Шаир Б. Ваһабзадә јәһуди халгы һаггында хош сөзләр сөјләмишдир:

— Чох һөрмәтли һәким! Мәни дүз 35 ил бундан әввәлки ширин хатирәләр саһилинә — Гара дәниз саһилинә, Сочијә гијаби сәјаһәтә апрдығын үчүн сәнә дәрин тәшәккүрүмү билдирирәм. “Һәр шејин тәзәси, достун көһнәси“ дејибләр. Бүтүн јаздыгларында көһнәлмәјән дујғуларын мәнә чох доғма кәлди. Нә јахшы ки, инсанларда јаддаш вар (Әфсус ки, гоншуларымызда бу јоха чыхыб, онлар һәр шеји унудублар) адам истәдији или, ајы, күнү, һәтта хош дәгигәни көнүл екранында кино ленти кими ҹанландыра билир. Мәнә белә ширин јуху кими көрүнән 1955-ҹи ил хатирәси бәхш етдијин үчүн чох мәмнунам.

Сағ ол гардаш! Мәнә бәсләдијин хош арзу вә

истәкләри мән дә “бир гоһум кими“ Сизә бәсләјирәм. Бүтүн јәһуди халгына бәсләјирәм.

Јәһуди халгы нечә әсрләр боју ишғалчыларын зүлмүнә мә’руз галмышдыр. О, өз доғма торпагларындан говулараг чөлләрдә, бијабанларда ағыр һәјат сүрмүшдүр, лакин мәһв олмамышдыр.

Јәһуди халгы јашамыш, јашајыр вә һәмишә јашајачағдыр.

Азәрбајҹанда јәһуди дилинә, халгына, Төвратын мүгәддәслијинә нечә бахырлар? Мүсәлман әдәбијјаты бу һагда хејирхаһ фикир сөјләјирми?

Азәрбајҹан халг шаирләринин дедикләриндән:

Сәмәд Вурғун: — Јәһуди халгы Маркс, Алберт Ејнштејн вә саир даһиләр јетишдириб. Онларын инсанлара бәхш етдији әсәрләр, ихтиралар əвəз—сиздир.

Бөјүк Вәтән мүһарибәсиндә ән чох ағыр мәшәггәтләрә. ишкәнҹәләрә мә'руз галан бу халг олмушдур. Бу халг башга милләтләрлә јанашы һитлер истеһкамыны дағытмыш, фашист Алманијасы үзәриндә парлаг гәләбә чалмышдыр.

Јәһуди халгы ағыллы, тәмкинли, е'тибарлы вә намуслу бир халгдыр. Мән бу халгы чох севирәм вә онун гаршысында сәҹдә едирәм.

Бәхтијар Ваһабзадә: — Азәрбајҹан халгынын дәрдинә шәрик чыхдығыныз, һәтта Бакыда синогогларын хидмәтчиләри әлләриндә алты кушәли Синад Әләми вә Төвратла Шәһидләр хијабанына јәһудиләрин ахышмасы елә бизим милләтләрин тарихи јахынлығына ән бөјүк тимсалдыр.

Нәби Хәзри:

—Каинат гојнундан нур верди Јерә,
Деди:
—Гој чәкилсин көјләрдән думан.
Улдузлар овҹунда кәтирди Јерә,
Бир Төврат, бир Инҹил, бирдә ки, Гуран.
Онлар инсанлығын инам чағыдыр,
Орда мүгәддәсдир Торпаг, Асиман.
Бир улу китабын үч варағыдыр, —
Бир Төврат, бир Инҹил, бирдә ки, Гуран.
Дәрдини инсанла бөлән инсанлар,
Әфсуз әдавәтә еркән јетдиләр.
Ҹаһана гардаш тәк кәлән инсанлар,
Сонра китаблары дүшмән етдиләр.
Де көрүм, бунларын мә'насы вармы?
Китаб да китаба дүшмән олармы?

Бир заманлар Азәрбајҹан Дөвләт Университетинин ректору олмуш алим Ҹәфәр Хәндан, бәстәкар Үзејир һаҹыбәјов, академик Абдулла Гарајев, ҹәрраһ И. Топчубашов, мүғәнни Бүлбүл, јазычы Мирзә Ибраһимов вә башгалары дөврү мәтбуатда јәһуди халгы һаггында чох сәмими фикир сөјләмиш, онун гүдрәти, зәкасы, мүдриклији гаршысында сәҹдә етдикләрини билдирмишләр.

Әдаләтсиз дөврүн гурбанлары

РАБИ ЙИЦХАК КУК РАБИ ГУРШУМ
1851 - 1929

РАБИ ХАИМ КУК РАБИ ЙИЦХАК
1869 - 1937.

РАБИ ГУРШУМ КУК РАБИ ЙИЦХАК
1900 - 1973.

Әдаләтсиз дөврүн гурбанлары

Бабам — Мизрахи Исһаг бен Гүршүмү нәинки Бакыда, Губада, Дәрбәнддә, Налчикдә, Маһачгалада, Бујнакскидә, һабелә дағ јәһудиләри јашајан башга шәһәрләрдә дә дин хадими, баш рабин кими танызырдылар. Рабинләр бу шәһәрләрин нумазларында бабамын вердији дипломла тә'јин олунурдулар. О, Төвраты дәриндән билир вә тәблиғ едирди. Варшавада, Одессада, Прагада бабамын 10 адда китабы 250 чап вәрәги һәҹминдә нәшр олунмушдур.

Губанын јәһудиләр јашајан гәсәбәсиндә 13 нумаз фәалијјәт ҝөстәрирди. Бу дин абидәләри бабамын ҹидди нәзарәти алтында иди.

1920-30-ҹу илләрдә коммунистләр бабамы сыхышдырыр, ону дин әлејһинә, аллаһ әлејһинә, Төврат әлејһинә, "Бу ҝүн биз бурдајыг, сабаһ исә ата-баба торпағына" мәшһур кәламы әлејһинә ҝәнҹләрин издиһамлы јығынҹагларында чыхыш етмәјә мәҹбур едирдиләр.

1930-ҹу илин әввәлиндә коммунистләрин террорчу дәстәләри бабама ултуматум верәрәк, ону ҝәнҹләрин јығынҹагларынын биринә зорла, ҝүҹлә ҝәтирә билдиләр.

Бабам чыхыш едәрәк, гәтијјәтлә билдирди ки, сиз бу наданларын, аллаһсызларын фитфасына мәһәл гојмајын, аллаһа инанын, аллаһ Сизә јар олсун!

Кәнҹләр бабамы алгышлајараг, јығынҹағы тәрк едирләр.

1929-ҹи илдә бабам 78 јашында вәфат етди. Атам раби Хаим бен Исһаг Мизрахи дә нечә дәфә коммунистләрин тә'гибинә мә'руз галыр. Төвратдан ушаглара дәрс дедији үчүн 1937-ҹи илдә күнаһсыз тутулуб һәбс олунур вә һәмин илдә күлләләнир. Әмим раби Гүршүм бен Исһаг Мизрахи дә нечә дәфә тәһгир олунмушдур. Һәбсдән сонра, узун мүддәт Бакы нумазынин баш рабиси олмуш, 1973-ҹи илдә вәфат етмишдир.

Узун илләр халг дүшмәнинин оғуллары дамғасы алтында јашамышыг. Хејирхаһ адамларын көмәји нәтиҹәсиндә мән шаир — журналист, бөјүк гардашым Захар мүәллим — педагог, кичик гардашым Бенјаву рәссам олмушдур.

Мәтәтијо Захар Бенјаву

РАШБИЛ БЕН ШАМАЈ

Ән Рашбил бен Шамај ђәилију вә жовонију ә хори Гүбә гирошди. Ә Боку институт варасди. Чәнд салһо ју ә "Гирмизи гәсәбә" ә школә нубо дори. Ә гәд кор сохһо һәмишә ћүрмәтлүјә одоми бири. Чәнд-чәнд тәђәрифномәһо вәгүрди. Газаву-гәдәр урәш үзгә жуһурһојмурә хуно ә Америка овурди. Һәј сәђәт шоһир ә Һју-Јорк шәһәри зиһисдә.

Рашбил һәлә ә школә хундәнки ә дәс гәләм вәгүрди. Шәјрһо, мәђниһо, һекајәһо нүвүсди. И мәђниһорә мәђнихундәгорһојму ә шори-ники һәмишә әдәј хундәнүт. Шоһир шәјрһој хүшдәрә ә зуһун жуһури вә Азәрбајжани нүвүсдә. И шәјрһо әз Гүбә, әз никәрәј Гудјал чај, әз Шоһ дог, әз јојлогһо, әз сәвз бирә вишәһо вә әз богһо-богчәһо әдәј гоф сохдә. Ју әри хориһој Исраилиш амбара шәјрһо нүвүсди. "Иму ә Америка зиһисдәнимһо жуһурһо әдәј хосдә шори-шолуми әри хори Исраил, әри хәлг Исраил",—гуфдирә Рашбил. Шоһир имурә "Јершолеим", "Гүбә", "Ә духдәр жуһур" вә чәнд-чәнд гүзәлә шәјрһо һисди. У һәмчүн әз Азәрбајжани ә зуһун жуһури тәржүмәһош сохдә.

Редактор

ГҮБӘ

Тү әримә шәкәр нисди ӆәсәли,
Зимисдутү зимисду нист васали,
Әз тү жиро бирәм ини чәнд сали,
Әдәм һәсрәт түрә кәширә Гүбә.

Мәрә гирисундәј коһиш хәндүндәј
Мәгбуниш тү сохдәј, шориш тү сохдәј,
һәшданки дур бири бала әз дәдәј,
Әдәм һәсрәт түрә кәширә Гүбә.

һич нивәдәшәнүм мә түрә әз јор,
Нумтүрә гүрдәки дүлмә бирә шор,
Шәвиш вәгүрдәни мәрә хов-хәјол,
Әдәм һәсрәт түрә кәширә Гүбә.

Ә ракһојмә әдәј чәрх хурдә хунтү,
Әз годо-бәлоһо дур гәрдо жунтү,
Рашбил тә сүроји нә хурд әз нун тү,
Әдәм һәсрәт түрә кәширә Гүбә.

Ә ДУХДӘР ЖУҺУР

Ә тилсим дәшәндәj тY мәрә духдәр,
Мә лап Мәжнун бирәм тYрә нисд хәбәр.
Һәчи залум бирә нә сох әмә гәсд,
Ә руjмә вәдиро, рәһмәрә нә бәсд.

Нәгарат:
Шәлгәм-шәлгәм муjтY һисд,
Киләj онгур чумтY һисд.
ӘрчY әзмә дур бирә,
ЧумһojтY ҷәрс пур бирә?

Бил нә гироругу рузһojму һәчи,
СәвгисYз и дYнjoһ бимбуши, пучи
Аташ дYлмәш тYни, сокитимәш тY,
Гувот гулмәш тYни, бәнд бирәм әтY.

Нәгарат:
Шәлгәм-шәлгәм муjтY һисд,
Киләj онгур чумтY һисд.
ӘрчY әзмә дур бирә,
ЧумһojтY ҷәрс пур бирә?

ТYсYз һәминонмәш зимисду имбу,
ТYсYз зиндәгуни гурустY имбу.
РашбилYм, jәзугум нә гәшд әзмә дур,
ТY Yшүг чуммәни, ә духдәр жуһур.

ОФДОРИ

Əри шоhир Симах Шејда

Хундум шəјрhојтүрə,
Дүлмə ə həвəс омо
Əз "Духдəр Ширвони"тү,
Мəрə амбар həз омо.

Əз кəлəhо, ђəилhо
Чəнд сали нүвүсдəни.
Тү ə хори бəбəhо,
ђəшгəвоз зиhисдəни.

Ə лəђəј жəhмəт дəри
Мəђниhо, гəзəлhојтү,
həјрон бири, бəнд бири
Ој бирор, дүлмə əтү.

Данусдəнүм синəјтү,
həлə пури шəјрhо.
Овhој билогə хуно,
Ə дүл минүшү уhо.

Нүвүс, нүвүс, гəлəмə
Нəбу мини ə хори.
Нумтү ə чəнд шəhəрhо,
Ə улкəhо офдори.

ИЛҺОМ ДОРӘ

Ә руј тү шәхинә вә,
Ә руј тү мозол вәри.
Түрә амбар хосдәнүм
Тү ә кон дүлмә дәри.

Воисдәни тү рач бош,
Воисдәни тү бирач.
Ә руј тү хәндә вәгә
Тү һисди әз һәммә рач.

Сурмәрә дорә бәгдә,
Ә тилсим тү офдорәм.
Әз тү дур ни имбошум,
Мә хүшдәрә гоф дорәм.

Шип-ширини гофһој тү,
Рашбилә хош оморә.
Бәнд бирәки мујһојтү,
Дүлмәрә илһом дорә.

Ә ГҮБӘЈМӘ, ГҮБӘЈМӘ

Бәһәрлүни богһојтү,
Јарашүги догһојтү.
Дүлһорә сәрин сохдә,
Сәринә билогһојтү.

Ә Гүбәјмә, Гүбәјмә
Пој гујум шинү һәмә:
Һич әз јор нивадарај
Әжә бисдорумгә мә.

Духдәрһо рач рачһоји,
Һәр кук түш јә парчоһи.
Түрә варавундиһо,
Шоһ доги, Гудјал чоји.

Ә савзәкәһи нүшдәм,
Амбар хүрдәм, кәјф сохдәм,
Мијост у рузһо бирә,
Ниданусдум гүссә, гәм.

Ә Гүбәјмә, Гүбәјмә
Пој гујум шинү һәмә:
Һич әз јор нивадарај
Әжә бисдорумгә мә.

БУ БАҒ

Бизим гәшәнк бағымыз вар,
Онда көзәл күлләр ачар.
Үзә күлүр гызылкүлләр,
Нәғмә дејир шән бүлбүлләр.
Нә вахт кәзсән дојмазсан сән,
Шән гушларын чәһ-чәһиндән.
Аһ, нә көзәл бағдыр, бу бағ,
Күлүр лалә, ачыр занбаг.

Атам, анам, бачым вә мән,
Ишләјирик һәр күн шән-шән.
Бахырыг бу көзәл бағa,
Үрәјимиз дөнүр дағa.
Зәһмәт чәкиб тәр төкүрүк,
Бәһрәсини көтүрүрүк.
Аһ, нә көзәл бағдыр бу бағ,
Күлүр лалә, ачыр занбаг.

ИКИҮЗЛҮЛӘР

Сәндән башгасына нәләр данышмаз,
Еләә бил күсүбдүр бир дә барышмаз,
Узаг кәзәр хејрә, шәрә гарышмаз
Бир бәладыр аман икиүзлүләр.

Јанында сән она гардашдан артыг,
һәр сөзү, сөһбәти нифрәтә лајиг,
Иши дүшсә олар сәнә сармашыг,
Сәнә, мәнә гурбан икиүзлүләр.

Гәлби хаин, үзү күләр олурлар
Хатиринә лап мәжлис дә гururлар,
Сәндән кизли гулағыны бурурлар,
Өзләринә һејран икиүзлүләр.

Түлкү олуб кирәрләр гылығына,
һәр бир ишин дүшәрләр сорағына,
Ади сөзү дејәрләр гулағына,
Гумбарадыр јаман икиүзлүләр.

Досту-достдан ајыра да билирләр,
Сонра бахыб ләззәт илә күлүрләр,
Мә'насыз вә чиркин һәјат сүрүрләр,
Чәза чәкәр инан икиүзлүләр.

ЗӘҺМӘТ ЧӘК

Зәһмәт чәкмишәм,
Ағач әкмишәм.
Бачым һүријјә,
Ахы сән нијә,
Әјирсән ону?
Севмирсән ону?
Сән дә зәһмәт чәк,
Бирчә ағач әк.
Биздән пај алсын,
Ана тәбиәт.

Нју-Јорк шәһәри

С Ә Р Г О Ф

Симах Шеjда. Шоhир жуhурhоj доги 3

Ә зуhун жуhури шәjрhо

Хори бәбәhо 8
Нәсданүм 9
120 сал 10
Еj залумә духдәри 12
Дургунә гоф 13
Чү хуб ки, әхирдә шинохдум түрә 14
Кирә кәрәки и рачи 15
Гәндүмә хуно 17
Ә бүтүн ђүлом 18
Пара түро 19
Мәгу Мәтәтjорә әрчү вир сохдум 21
Ә дулhо дәри тү 22
Нә офдум түрә 23
Әзини духдәрhо әрчү кәрәки 24
Мүрдәки мәрә 26
Бүзүрмәнд мисохум 27
Нә мунди бовор 29
Пәhнү нә бош 30

Азәрбаjҹан дилиндә ше'рләр

Симах Шеjда. Шаир гәлбли садә инсан 32
Вәтән hәсрәти 29
Ағлаjан диварлар 42
Алты күшәли нишан 43
Дүнjа галмаз инсана 44
Емил 46
Көзәллиjә бахырам 47

О, ади бина дејил 48
Нечə əл чəким 49
50 баhарлы өлкə 50
Төврат нəғмəси 51
Руслан 54
Гал јана-јана 56
Ана вə ушаг 57
Мəним дəрдим тəк 59

Јодигориhо, Јоровурдиhо

Шоhир, драматург вə философhо
əз товун духдəрhо вə зəнhо 61
Гуринə гоф əз гуллəш зəбуни 63
Əзи хубə дүнјоh чутам дəс кəшүм 65
И дүнјоh həчини 65

Сəмəд Вурғун hаггында

Хатирə

Милјонларын үрəјиндə 69
həмишə јашајан халг 73
Азəрбајчанда јəhуди дилинə, халгына,
Төвратын мүгəддəслијинə нечə бахырлар?
Мүсəлман əдəбијјаты бу hагда хејирхаh фикир
сөјлəјирми? 75
Əдалəтсиз дөврүн гурбанлары 78

Рашбил Бен Шамај

Рашбил бен Шамај 80
Гүбə 81
Ə духдəр жуhур 82
Офдори 83
Илhом дорə 84
Ə Гүбəјмə, Гүбəјмə 85
Бу бағ 86
Икиүзлүлəр 87
Зəhмəт чəк 88

Исаков Мататия
"Я смотрю на красоту"
Сборник стихотворений на татском
и азербайджанском языках
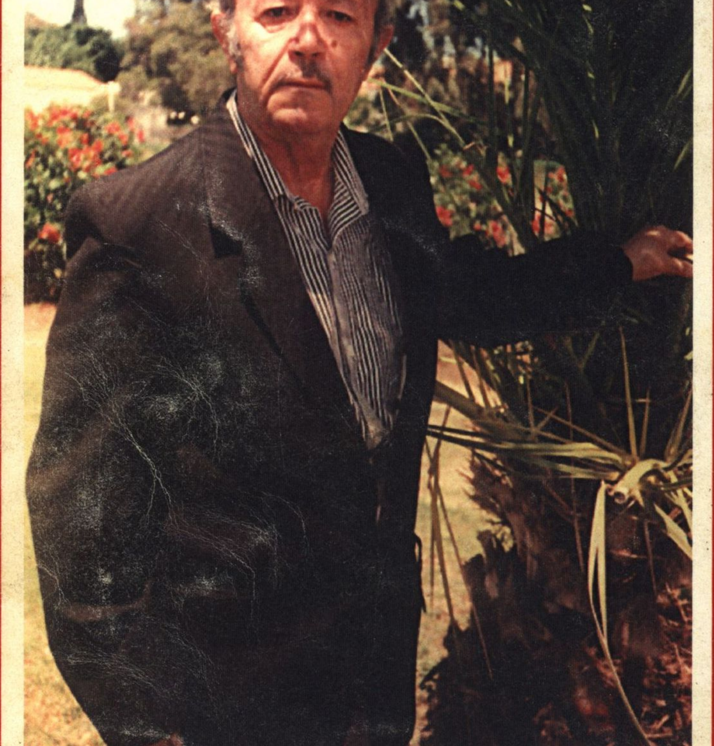
Редактор издания: **Симах Шейда**
Художник: **Роман Исаков**
Графика и компьютерный набор: **Шуламит Гитман**
Печать: Типография **"Пеледфус"**
Хайфа. 2002 год